

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Enige opmerkingen over de nieuwe regeling van artikel 4:91 NBW

Es, P.C. van

Citation

Es, P. C. van. (2002). Enige opmerkingen over de nieuwe regeling van artikel 4:91 NBW. *Wpnr: Weekblad Voor Privaatrecht, Notariaat En Registratie*, 2002(6487), 337-338. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/73704>

Version: Not Applicable (or Unknown)
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/73704>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Enige opmerkingen over de nieuwe regeling van artikel 4:91 NBW

1. Bij Nota van Wijziging van 20 juni 2001¹ is art. 4:91 ingevoerd als opvolger van het in dezelfde Nota van Wijziging geschrapte derde lid van art. 4.3.3.2 (thans vernummerd tot art. 4:64). Het eerste lid van art. 4:91, waartoe ik mij in deze bijdrage zal beperken, luidt als volgt:

“Indien de erflater makingen of giften heeft gedaan aan een stiefkind, wordt in afwijking van de artikelen 80 tot en met 89 op die makingen en giften niet ingekort, behoudens voor zover de waarde daarvan hoger is dan twee maal hetgeen de legitieme portie van een kind van de erflater had belopen, indien de door de erflater aldus bevoordeelde stiefkinderen diens eigen kinderen waren geweest. De in de eerste zin bedoelde waarde wordt vermeerderd met de waarde van hetgeen alsdan overeenkomstig artikel 70 lid 3 met een gift gelijkgesteld zou worden.”

2. Artikel 4:91 heeft ten doel de mogelijkheid te scheppen om eigen kinderen en stiefkinderen erfrechtelijk op gelijke wijze te behandelen.² Hiertoe worden stiefkinderen tot op zekere hoogte beschermd tegen legitimaire vorderingen van eigen kinderen van de erflater. Inkorting op makingen of giften gedaan aan een stiefkind is alleen mogelijk wanneer de waarde van de betreffende makingen of giften een bepaalde grens overschrijdt. Die grens wordt gevormd door twee maal hetgeen de legitieme portie van een kind van de erflater zou hebben belopen wanneer de bevoordeelde stiefkinderen diens eigen kinderen waren geweest. De bovenbedoelde grens duid ik hierna aan als de immuniteitsgrens. Door te bepalen dat op makingen of giften aan stiefkinderen wél volgens de gewone regels kan worden ingekort voor zover de waarde van deze makingen of giften de immuniteitsgrens overschrijdt, lijkt de wetgever te willen voorkomen dat stiefkinderen ten opzichte van eigen kinderen zodanig bevoordeeld kunnen worden dat daardoor de legitieme van deze laatsten wordt aangetast. In zijn huidige redactie wordt dit doel door art. 4:91 echter niet onder alle omstandigheden bereikt: er zijn gevallen denkbaar dat een eigen kind wiens legitieme geschonden wordt door de bevoordeling van een stiefkind, zijn legitimaire vordering in verband met de werking van art. 4:91 niet geldend kan maken. Dit probleem houdt verband met het feit dat een gift aan een stiefkind waarbij de prestatie langer dan vijf jaar voor het overlijden van de erflater is geschied, in beginsel (behoudens de toepasselijkheid van art. 4:67 sub a) geen erfrechtelijk relevante gift in de zin van art. 4:67 is. Dit betekent dat op deze gift niet op grond van art. 4:89 kan worden ingekort³ en dat deze gift niet in aanmerking wordt genomen bij de bere-

kening van de legitimaire massa van art. 4:65. Zoals hieronder zal blijken, wordt de kern van het probleem gevormd door het feit dat het hoogst twijfelachtig is of giften ouder dan vijf jaar op grond van de huidige tekst van art. 4:91 in aanmerking genomen moeten worden bij de berekening van de in de eerste zin van lid 1 bedoelde waarde.

3. In de Nota van Wijziging van 20 juni 2001 wordt bij de bespreking van art. 4:91 aandacht besteed aan het verschil tussen giften aan eigen kinderen en giften aan stiefkinderen. De hieronder geciteerde toelichting van de Minister is echter dermate onduidelijk dat hieruit niet valt op te maken of zij betrekking heeft op het hierboven aan de orde gestelde probleem. Voorzover dit het geval mocht zijn, kan ik de redenering van de Minister niet volgen.

“Aandacht verdient dat, ingevolge artikel 4.3.3.5 (art. 4:67, toevoeging PCvE), giften aan stiefkinderen in de regel alleen in aanmerking moeten worden genomen, wanneer de prestatie binnen vijf jaar voor het overlijden van de erflater is geschied, terwijl deze beperking bij giften aan eigen kinderen niet geldt. Onder ogen is gezien welke gevolgen dit onderscheid moet hebben voor de regeling van lid 1, die ertoe strekt om te voorkomen dat een legitimaris een door de erflater gewenste gelijke behandeling van stiefkinderen en eigen kinderen kan doorkruisen. Naar mijn oordeel dient dit onderscheid hier tot op zekere hoogte te worden gerelativeerd. Wanneer een stiefkind behalve een making of gift, jonger dan vijf jaar, ook oudere giften van de erflater heeft ontvangen, is het redelijk om ook die oudere giften in aanmerking te nemen bij de beoordeling in hoeverre het stiefkind en de legitimaris per saldo gelijk zijn behandeld. Door uit te gaan van wat de legitieme portie had belopen “indien de (...) stiefkinderen diens eigen kinderen waren geweest”, wordt dit ook inderdaad gerealiseerd: als het stiefkind een eigen kind van de erflater was geweest, zouden immers ook giften, ouder dan vijf jaar, in aanmerking worden genomen.”⁴

1. TK 2000-2001, 27 021, nr. 6.

2. Zie: Nota van Wijziging van 20 juni 2001, TK 2000-2001, 27 021, nr. 6, p. 10.

3. De Nota van Wijziging van 20 juni 2001, TK 2000-2001, 27 021, nr. 6, p. 10 laat er geen twijfel over bestaan dat deze regel ook bij giften aan stiefkinderen onder alle omstandigheden onverkort geldt.

4. Nota van Wijziging van 20 juni 2001, TK 2000-2001, 27 021, nr. 6, p. 10.

4. In het onderstaande zal ik het probleem dat mij bezighoudt aan de hand van een voorbeeld concretiseren en hierbij waar nodig de opmerkingen van de Minister betrekken. Stel, erflater E benoemt tot enige erfgenamen zijn eigen kind K voor één derde deel en zijn stiefkind⁵ S voor twee derde deel. Het saldo van de nalatenschap bedraagt 300. E heeft daarnaast zes jaar voor zijn overlijden aan S een geldsom van 200 geschonken. Om de werking van art. 4:91 te bestuderen, moet eerst bezien worden hoe groot de legitimaire vordering van legitimaris K is. De legitieme portie van K bedraagt de helft⁶ van de legitieme massa van art. 4:65. De legitieme massa bedraagt 300 (de gift aan S wordt hierbij niet in aanmerking genomen omdat deze als gift waarvan de prestatie langer dan vijf jaar geleden is geschied – behoudens de toepasselijkheid van art. 4:67 sub a – geen gift als bedoeld in art. 4:67 is), zodat de legitieme portie 150 bedraagt. Hierop wordt 100 op grond van art. 4:71 in mindering gebracht, zodat een legitimaire vordering van 50 resteert. Om de vraag te beantwoorden of K deze vordering geldend kan maken door inkorting op de making aan S, dient eerst de voor S van toepassing zijnde immuniteitsgrens te worden berekend. Bekeken moet worden wat de legitieme portie⁷ van een (eigen) kind van E zou zijn geweest, wanneer niet alleen K maar ook S een eigen kind van E zou zijn geweest. Van groot belang is dat bij de berekening van deze fictieve legitieme portie, anders dan bij de berekening van de (reële) legitieme portie van K, de gift aan S wel bij de legitimaire massa moet worden opgeteld. Uitgegaan moet worden van wat de legitieme portie had belopen “...indien de (...) stiefkinderen diens eigen kinderen waren geweest”. Wanneer S een eigen kind van E zou zijn geweest, zou de gift aan S op grond van art. 4:67 sub d in aanmerking zijn genomen. Dit gegeven wordt door de Minister ook benadrukt in de hierboven geciteerde toelichting. Het opmerkelijke is echter dat het daar dient als argument ter relativering van het onderscheid tussen giften aan eigen kinderen en giften aan stiefkinderen. Wat de Minister ook met deze relativering moge bedoelen, het enige dat mij opvalt is dat door het in aanmerking nemen van oude giften aan een stiefkind de immuniteitsgrens wordt verhoogd. Het in aanmerking nemen van oude giften werkt dus ten gunste van het stiefkind. In het gegeven voorbeeld bedraagt de fictieve legitieme portie $\frac{1}{4} \times 500 = 125$. De immuniteitsgrens van tweemaal de fictieve legitieme portie bedraagt 250.⁸

5. Om de centrale vraag te kunnen beantwoorden of onder de in het voorbeeld gegeven omstandigheden op de making aan S kan worden ingekort, dient eerst de vraag beantwoord te worden of giften ouder dan vijf jaar in aanmerking worden genomen bij de berekening van de in de eerste zin van art. 4:91 lid 1 bedoelde waarde. Aan deze vraag wordt in de toelichting geen aandacht besteed. In eerste instantie ben ik geneigd om de vraag ontkennend te beantwoorden. Het gaat in de eerste zin van art. 4:91 lid 1

namelijk om de waarde van makingen of giften die in beginsel voor inkorting in aanmerking komen, maar waarop in afwijking van de artikelen 80 tot en met 89 niet wordt ingekort. Een gift aan een stiefkind die langer dan vijf jaar geleden plaatsvond, valt daar niet onder omdat een dergelijke gift op grond van art. 4:89 lid 2 jo. art. 4:67 sowieso niet voor inkorting vatbaar is. Terugkerend naar het voorbeeld betekent dit dat de in de eerste zin van art. 4:91 bedoelde waarde (van 200) de immuniteitsgrens van 250 niet overschrijdt, zodat op de making aan S niet kan worden ingekort. Het lijkt mij duidelijk dat dit niet de bedoeling van de wetgever kan zijn: art. 4:91 dient om een gelijke behandeling door de erflater van zijn eigen kinderen en zijn stiefkinderen mogelijk te maken en niet om de mogelijkheid te scheppen om door bevoordeling van een stiefkind ten opzichte van een eigen kind, het eigen kind het recht op zijn legitieme te ontnemen.

6. Het gesignaleerde probleem kan eenvoudig worden opgelost door aan de laatste zin van art. 4:91 lid 1 toe te voegen dat de daar bedoelde waarde ook wordt vermeerderd met alle aan een stiefkind gedane niet in art. 4:67 vermelde giften. Een alternatief is te vertrouwen op een “redelijke wetstoepassing” die ook zonder aanpassing van de wetstekst met zich mee zou kunnen brengen dat giften ouder dan vijf jaar onder de in de eerste zin van art. 4:91 bedoelde waarde moeten worden gerekend. Voor het voorbeeld zou dit betekenen dat de in de eerste zin van art. 4:91 bedoelde waarde 400 zou bedragen, zodat de immuniteitsgrens met 150 zou worden overschreden en er dus geen belemmering zou bestaan om de legitimaire vordering van K ter grootte van 50 in te korten op de making aan S.

*Mr. P.C. van Es **

5. Zie voor de definitie van stiefkind: art. 4:8 lid 3.

6. Zie: art. 4:64 lid 1.

7. Met legitieme portie wordt hier de legitieme portie zoals gedefinieerd in art. 4:63 lid 1 bedoeld. De wetgever gebruikt het begrip legitieme portie in art. 4:79 ook nog in een andere betekenis: daar gaat het om de legitieme portie in eigenlijke zin waarvan is afgetrokken de waarde van hetgeen aan de legitimaris op grond van art. 4:70 tot en met art. 4:75 wordt toegerekend. Deze waarde heb ik hierboven als legitimaire vordering aangeduid.

8. Wanneer de gift aan S niet in aanmerking zou worden genomen bij de berekening van de immuniteitsgrens, zou deze $2 \times \frac{1}{4} \times 300 = 150$ hebben belopen.

* Universitair docent notarieel recht, Universiteit Leiden.